

Genre ja taideproosa

- Risto Niemi-Pynttari

Kirjalliset genret ovat katoavia; epiikka on vaihtunut proosaksi, lyriikka on muuttunut säännöllisestä vapaamittaiseksi, draamallisessa dialogissa henkilöiden puhe ei noudata enää jakoa ylä- keski ja alatyylin, sosiaalisen luokkajaon mukaisesti. Kirjalliset genret katoavat, mutta ne vaikuttavat uusiin muotoihin. Kuten Todorov (*The Fantastic*, 161) esittää:

”A new genre is always the transformation of one or several old genres: by inversion, by displacement, by combination. Today's text owes as much to the poetry as to the novel of the nineteenth century.”

Nykyiset proosatyylit ovat omaksuneet puheenomaisia ja lyyrisiä piirteitä tyyliinsä. Samalla tavalla myös draamasta on välittynyt piirteitä nykyproosan dialogiin. Elokuvan tavoin kerrontaa saatta jaksottaa kohtausittain rakentuva tarina.

Kirjallisen siirtymien kannalta olennaisia ovat genren osaelementit, yksittäiset ilmaisut, joissa on aavistus kokonaisuudesta. Kirjoittaja hallitsee odotuksia. Ne eivät edellytä laajaa hahmottamista, vaan kyseessä ovat lauseen tason merkit, jotka luovat halutun suuntaisia odotuksia. Tekstin lukemisen myötä kehittyvät odotukset ovat aina keskeneräisessä tilassa. Kirjoituksen tai lukemisen ollessa kesken orientoituminen tapahtuu aina yksittäisten ilmaisuihin tukeutuen.

Todellisuuden horjuttaminen. Esimerkiksi Todorovin tutkiman kauhun- ja yliluonnollisen genren (*fantastic*) koodit tunnistetaan sille tyypillisestä todellisuusmielikuvan horjuttamisesta. Vaikutelma todellisuuden epävarmuudesta välittyy lähes huomaamatta. Jo lauseen vivahteista voidaan tunnistaa kertojan kummastus outojen ilmiöiden edessä. Ilmaus „Luulin että se oli aivan tavallinen päivä“ sisältää jo vihjeen, jonka mukaan lukija alkaa odottaa tavallisesta poikkeavia tapahtumia. Usein päähenkilöstä tulee epäuskoisen lukijan edustaja, kun lukija samaistuu henkilön pyrkimykseen löytää selitys oudoille tapahtumille. (Todorov, 52.)

Aikamuotojen funktio realismissa. Fiktio-proosa poikkeaa joskus sekä puheen että kieliopin aikamuodoista. Vaikka aikamuodot vaikuttavat yksinkertaisilta, niin proosan piirissä ne muodostavat runsaan tyyllisten mahdollisuuksien kokonaisuuden.

Imperfektiä ei taideproosassa käytetä samalla tavalla kuin puheessa. Lause ”hän käveli huoneeseen” ei novellissa painota sitä, että kyseessä olisi mennyt tapahtuma, vaan lukija osaa kohdistaa huomion kuvaukseen. Tämän kaltaisten aikamuotojen käyttöfunktion ymmärtäminen on genresidonnaista (Bawarshi, 2003, 30). Kirjoitetulla preesensillä on erityisen dramaattinen funktio, toisin kuin puheessa, tämä johtuu siitä että silloin preesensia käytetään imperfektille rakentuvan kertomuksen kontekstissa. (Lea Laitinen; 1998,83, ”Dramaattinen preesens poeettisena tekona” teoksessa *Sanan Voima, keskusteluja performatiivisuudesta*).

Minä -kerronta ymmärretään taideproosassa omalla tavallaan: minä -hahmon ei oleteta olevan sama kuin kirjoittajan. ”Minä” oletetaan sisäiseksi näkökulmaksi henkilöähahmoon. (Todorov, 164).

Vapaan epäsuoran kerronnan siirtymät kertojan ja henkilöähahmon välillä olisivat asiakielessä virheitä, mutta taideproosan piirteinä niiden avulla ilmaistaan arkikieltä hienompia näkökulmien siirtymiä. Tämän kaltaisia kerronnallisia eroja kieliopin ja taideproosan ilmaisun välillä on

runsaasti, olennaista tässä yhteydessä on huomata kuinka näiden muotojen ymmärtäminen on genresidonnaista.

Kirjoittamisen kannalta on lopultakin yllättävää se, että genretaidot eivät edellytä pelkkää kokonaisuuden rakentamista. Yksittäiset ilmaisut vihjaavat jo genreen. Itseasiassa se, että edellä on voitu esittää yksittäisiä eri genremuotojen piirteitä, osoittaa että yksittäiset piirteet voivat edustaa kokonaisuutta. Ennen kaikkea se kuitenkin merkitsee sitä, että genremäiset piirteet eivät tarkoita sitä, että teksti kuuluisi lopulta vain tuohon genreen.